

**บุลล – นางอ้า/อลองเจ้าสามลอ : ลักษณะร่วมและต่างโนมิติด้านสังคม
วัฒนธรรมอีสาน – ไทยเขิน**

Khulu-Nang Ua/ Chao Sam Lo: coincident and non coincident characteristics in Socio-culture of Isan and Thai Khoen People

พิพัฒน์ ประเสริฐสังข์¹ / Phiphat Prasertsang¹

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University
Buri Ram, 31000 Thailand

Email : ngooleam@hotmail.com

Abstract

This paper aims to study the coincident and non coincident characteristics of the socio-cultural aspects of Isan-Thai Khoen culture through the literature of Khulu Nang Ua - Nang and Alang Chao Sam Lo. The results of the study were as follows: 1) in the social reflection on the life style of Isan and Thai Khoen people 1.1) in respect of government, there was government by monarchy in which monarch was above the law and the absolute power was of that monarch alone. 1.2) In economic aspect, the occupational conditions were characterized by a dependence on nature based on self-reliant nature. 2) In reflections on customs, traditions, and culture in the Lao Lan Chang –Thai Khoen people's way of life in aspect of dressing, 2.1) the people of Isaan with peerage were dressed in silk, in which Men wore sarongs and a silk shirt, and woman wore a silk skirt and silk shirt, whereas, for Thai Khoen people, woman with nobility wore a necklace, hairpin, ear ring, which were

all made of gold; 2.2) In aspect of culture of courting, Thai Isan people have culture of courting which were the wisdom composed by the elderly people as a tool to communicate love between the youth, whereas, in the custom of courting of Thai Khoen people, a young man flirts a young girl with 3 kinds of musical instruments such as Sa Lo, So, and Sueng and melodious singing in the courtship at the time of leaving the place to find a girl in love at night; 2.3) In aspect of making proposal for marriage, Thai Isan people have culture of the making proposal for marriage when a man and woman agreed to live together in which the man must arrange for his elder relatives to go to the parents of the woman with tribute, whereas, Thai Khoen people have a tradition of engagement and the use of gold as a dowry of engagement, when the agreement was reached, and the date of the wedding is to be fixed; 2.4) In aspect of The funeral ceremony, it reflected the characteristics of the great honorable funeral of the ruling class people, during which, there was a tradition of celebration and play.

Keywords : Khulu-Nang Ua/ Chao Sam Lo, coincident, Socio-culture, san and Thai Khoen

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะร่วมและต่างในมิติด้านสังคม วัฒนธรรมอีสาน – ไทเขิน ผ่านวรรณกรรมเรื่อง ชูลู – นางอ้วและอลองเจ้าสามลอ ผลการศึกษาพบว่า 1). ภาพสะท้อนสังคมในวิถีชีวิตของคนอีสานและคนไทเขิน 1.1 ด้านการเมือง การปกครอง ปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย โดยมีพระเจ้าแผ่นดินอยู่เหนือกฎหมาย อำนาจสูงสุดเป็นของพระเจ้าแผ่นดินเพียงผู้เดียว การใช้อำนาจอธิปไตยของเจ้าเมืองมีลักษณะที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน 1.2 ด้านสภาพเศรษฐกิจ / อาชีพ มีการดำเนินชีวิตโดยการประกอบอาชีพแบบพึ่งพิงธรรมชาติแวดล้อมบนหลักพึ่งพาตนเอง โดยการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ 2). ภาพสะท้อนชนบประเพณีวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนลาวอีสานล้านช้าง – ไทเขิน 2.1 ด้านการแต่งกาย คนอีสานที่มียศถาบรรดาศักดิ์จะแต่ง

กายด้วยผ้าไหม ฝ่ายชายจะนุ่งโสร่ง สวมเสื้อแพรไหม ฝ่ายหญิงจะนุ่งซิ่นไหม ห่มผ้าแพรไหม ส่วนไทเขินการแต่งกายของหญิงสาวผู้มีฐานะมีการสวมสร้อยสังวาล ปิ่น ลานหูหรือต่างหูที่ ล้วนทำด้วยทองคำ 2.2 ด้านประเพณีการเกี่ยวพาราฮี ภาคอีสานมีวัฒนธรรมประเพณีหนึ่ง ที่เรียกว่าผญาเกี่ยวพาราฮี เป็นผญาที่คนอีสานสมัยก่อนได้แต่งและคิดขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างบ่าวสาว ส่วนไทเขินจะมีการแอ้วสาว เป็นการเล่นดนตรีของหนุ่ม ๆ ที่ ไปแอ้วสาว 3 อย่าง คือ สะล้อ ซึง ปี่ และขับทำนองเสนาะในเชิงเกี่ยวพาราฮีเมื่อเวลาออก จากที่พักไปหาหญิงสาวคนรักในเวลากลางคืน 2.3 ด้านการสู่ขอ คนอีสานมีประเพณีการโอม สาว คือ การสู่ขอสาว เมื่อชายหญิงได้ตกลงปลงใจที่จะอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริงแล้ว ฝ่ายชาย ต้องจัดให้ญาติผู้ใหญ่ของตนไปสู่ขอต่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงโดยมีสิ่งของบรรณาการ ชาวไทเขินมี ประเพณีการสู่ขอหมั้นหมาย และมีการใช้เงินทองเป็นสินสอดของหมั้น เมื่อมีการตกลงกันได้ก็จะมีการกำหนดวันเดือนที่จะให้มีพิธีแต่งงานต่อไป 2.4 ด้านงานศพ สะท้อนลักษณะ ร่วมในการจัดงานศพของชนชั้นปกครองที่ยิ่งใหญ่สมเกียรติ ในระหว่างงานศพนั้นมีประเพณี การเสพเงินและการละเล่น

คำสำคัญ : ชูลู – นางอ้ว, อดองเจ้าสามล่อ, ลักษณะร่วม, สังคมวัฒนธรรม, อีสาน – ไทเขิน

บทนำ

วรรณกรรมท้องถิ่นนั้นมีบทบาทสำคัญต่อผู้อ่านและชุมชนที่เป็นเจ้าของวรรณกรรม เพราะมีบทบาทที่จะจรรโลงใจผู้อ่านเป็นสำคัญ ซึ่งในอดีต ผู้ที่สามารถอ่านตัวอักษรเหล่านี้ได้ก็เห็นจะมีแต่ผู้ที่มีความรู้ผ่านการบวชเรียนมาก่อนซึ่งเป็นส่วนน้อย สิ่งเหล่านี้สะท้อนภาพการเรียนรู้ในอดีตได้เป็นอย่างดี ดังที่ Thammawat (1994 : 10) กล่าวว่า วรรณกรรมท้องถิ่นมีบทบาทต่อผู้อ่านและชุมชนที่เป็นเจ้าของวรรณกรรมหลายประการ สังคมไทยในอดีตผู้อ่านออกเขียนได้ เป็นเพียงกลุ่มน้อยที่ จำกัดในหมู่ผู้นำ พระภิกษุและผู้บวชเรียน ประชาชนทั่วไปรับรู้วรรณกรรมต่าง ๆ โดยการฟังจากผู้อ่านหนังสือแตก (ชำนาญการอ่าน)

Citcamnong (2001 : 5) วรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของระบบชีวิตมนุษย์ในชุมชนหรือเป็นพฤติกรรมสังคมอย่างหนึ่ง ทักษะและปฏิกิริยาต่อวรรณคดีที่กำหนดโดยวัฒนธรรมของผู้สร้างเสพวรรณคดีนั่นเอง วรรณคดีโดยตัวเองก็เป็นวัฒนธรรม เพราะเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์เพื่อสนองความต้องการทางสังคม

Canthimathon (1974 : 2 – 3) การศึกษาวรรณคดีช่วยให้เกิดความเข้าใจในชีวิต และเกิดความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมากขึ้น เพราะวรรณคดีสะท้อนชีวิต กวีนำเราเข้าไปใกล้ชีวิตในด้านต่าง ๆ ด้วยสายตาและความรู้สึกนึกคิดของกวีซึ่งต้องอาศัยปัญญาประสบการณ์และความชัดเจนในการเลือกสรร ทหิบบกชีวิตบางตอนมาเสนอด้วยศิลปะอันประณีต ให้เห็นเป็นแนวทางการความคิดที่มีความเด่นอันเป็นแนวคิดของกวี นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างวัฒนธรรมเพื่อรับใช้ผลประโยชน์ของกลุ่มความคิดที่ตนสังกัดอยู่

ชูลู – นางอ้ว, อolongเจ้าสามลอล ถือเป็นวรรณคดีพื้นบ้านที่สะท้อนภาพวิถีชีวิตของบุคคลในชุมชนหรือชนเผ่าของคนกลุ่มคนอีสานและไทเขินด้านประเพณีและพิธีกรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นนั้น ๆ นอกจากนั้นกวีหรือผู้สร้างสรรค์วรรณคดีได้ทหิบบกฉากชีวิตของคนมาเสนอให้เห็นภาพของการต่อสู้ ตืนรน ท้อแท้ ลิ่นหว่ง และลงท้ายด้วยความตาย โดยอาจเรียกวรรณคดีในลักษณะดังกล่าวนี้ว่า “วรรณคดีโสภนาฏกรรม” ดังที่ Wisaphaen (2006 : 421) กล่าวว่า วรรณคดีโสภนาฏกรรมเป็นวรรณคดีที่แสดงความทุกข์ทรมานของมนุษย์ และจบลงด้วยความหายนะของตัวเอง และความหายนะนั้นจะต้องเกิดตามกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นผลจากการกระทำของตัวละครเอกและลักษณะนิสัยของผู้มันเอง และเป็นเรื่องราวที่สมเหตุสมผล มีความจริงในด้านการประพันธ์ (Fictional truth)

ลักษณะในความเด่นดังกล่าวข้างต้นผนวกกับความสมจริงของเนื้อเรื่องที่กวีได้นำเสนอให้เห็นชีวิตของตัวละครซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา ไม่มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ใด ๆ เหมือนวรรณคดีพื้นบ้านทั่วไป จึงทำให้วรรณคดีทั้งสองเรื่องนี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายเป็นระยะเวลายาวนาน เมื่อพิจารณาเค้าโครงของเรื่องผู้เขียนพบว่า มีความคล้ายคลึงกันมากคือเรื่องจบลงด้วยความตายของตัวละครเอก แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาโดยละเอียดผู้เขียนกลับพบความแตกต่างในวิถีการดำรงชีวิตซึ่งแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนดังจะนำเสนอให้เห็นในประเด็นต่อไปนี้

1. “ชูลู – นางอ้ว, อolongเจ้าสามลอล : ภาพสะท้อนสังคมในวิถีชีวิตของคนอีสานและคนไทเขิน”

ชูลู – นางอ้ว เป็นวรรณคดีพื้นบ้านที่แพร่หลายและสืบทอดในวัฒนธรรมกลุ่มคนลาว – อีสานล้านช้าง และวรรณคดีพื้นบ้านอolongเจ้าสามลอลที่แพร่หลายและสืบทอดในกลุ่มวัฒนธรรมชนชาติไทเขิน ภาพสะท้อนลักษณะร่วมทางสังคมของกลุ่มคนสองกลุ่มเกี่ยวกับสังคม การเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจปรากฏดังนี้

1.1 การเมืองการปกครอง

วรรณคดีพื้นบ้านชูลุนางอ้ว เน้นการนำเสนอภาพของเมืองสองเมือง คือ เมืองกาสีและเมืองกายที่ปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย โดยมีพระเจ้าแผ่นดินอยู่เหนือกฎหมาย อำนาจสูงสุดเป็นของพระเจ้าแผ่นดินเพียงผู้เดียว การใช้อำนาจอธิปไตยของเจ้าเมืองทั้งสอง มีลักษณะที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน เห็นได้จากตัวบทไม่ปรากฏว่ามีเนื้อความตอนใดที่สะท้อนให้เห็นภาพการใช้อำนาจอันมีลักษณะไม่เป็นธรรมของเจ้าเมืองและสิ่งที่ทำให้วรรณคดีพื้นบ้านอีสานเรื่องชูลู - นางอ้ว เป็นเรื่องที่น่าสนใจคือ ทั้งสองเมืองต่างให้ผู้หญิงซึ่งเป็นพระมเหสีปกครองบ้านเมืองแทนพระมหากษัตริย์ซึ่งสวรรคตไป การปกครองบ้านเมืองเป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่มีปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่เกิดจากเสนา - อำมาตย์หรือขุนนาง ตรงกันข้ามคนกลุ่มนี้กลับให้ความร่วมมือในการปกครองบ้านเมืองให้เป็นไปด้วยความสงบร่มเย็นตามลำดับขั้นของการเมืองการปกครอง โดยปรากฏตำแหน่ง แสนเมือง ซึ่งเป็นตำแหน่งควบคุมกำลังพล โดยกวีบรรยายถึงการควบคุมกำลังพลของ “แสนเมือง” เพื่อเตรียมรอรับชาวเมืองกาสี เพราะมีรู้ว่าชาวเมืองกาสีจะมาตีหรือร้ายหรือจะมาแย่งชิงนางอ้ว ดังคำประพันธ์ “กำขาไว้ ทำวใหญ่แสนเมือง ถือพลแพน สี่พันหัวหน้า”

นอกจากนี้ยังปรากฏตำแหน่งมหาเสนาหรือมหามนตรี ทำหน้าที่ออกคำสั่งในการประชุมหรือปรึกษาหารือในเรื่องต่าง ๆ เช่น ตอนที่นางอ้วหายใจจากปราสาทเหล่าเสนา อำมาตย์และข้าราชการบริวารรวมทั้งมหามนตรีได้ปรึกษาหารือและประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนติดตามนางอ้ว เป็นต้น

ส่วนในเรื่องอลองเจ้าสามลอ มีการบรรยายภาพให้เห็นว่าบ้านเมืองมีการปกครองด้วยพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกัน แต่ภาพในการบรรยายนั้นเป็นเพียงการเกริ่นเรื่องให้เห็นเล็กน้อย ส่วนเรื่องราวที่เกิดขึ้นในเนื้อหากลับเป็นภาพชีวิตของครอบครัวเศรษฐีที่เป็นสมาชิกหนึ่งในเมือง ไม่ได้เป็นผู้ครอบครองเมืองเหมือนดังเรื่อง ชูลุนางอ้ว ซึ่งในเรื่องอลองเจ้าสามลอบรรยายภาพของเมืองและระบอบการปกครองเมืองดังนี้

“มีพระยาเจ้าเมืองอยู่เสวยราชย์ นางเทวีหากเรียงแฝง ปุนตีแพงร่วมไฟ ข้าช่วยใช้หญิงชาย”

จากลักษณะการปกครองข้างต้นสามารถมองได้ว่า วัฒนธรรมสังคmlาว - อีสานล้านช้าง เน้นความสำคัญของระบบการเมืองการปกครอง เรื่องราวที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องราว

ความขัดแย้งของคนชั้นสูง ในการดำเนินเรื่องราวจึงเป็นเรื่องของความยิ่งใหญ่ ระหว่างคนสองเมืองโดยมีข้าทาสบริวาร หรือกลุ่มคนชั้นล่างหรือชนชั้นใต้ปกครองคอยอำนวยความสะดวกสบายให้ ซึ่งแตกต่างจากเรื่องอลองเจ้าสามล่อที่เป็นเรื่องราวของคนกลุ่มชั้นกลาง ซึ่งประกอบอาชีพด้วยการค้าขายและมีชีวิตความเป็นอยู่ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร เป็นสภาพชีวิตของกลุ่มคนธรรมดาในกลุ่มหนึ่งภายใต้การปกครองของบ้านเมืองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ครองเมืองเช่นเดียวกัน ถึงแม้ว่าประเด็นการเมืองการปกครองในเรื่องอลองเจ้าสามล่อปรากฏไม่ชัดเจนเมื่อเทียบกับเรื่องชูลู - นางอ้ว แต่ก็สามารถสรุปได้ว่าวรรณคดีทั้งสองเรื่องปรากฏภาพการปกครองในระบอบราชาธิปไตย

1.2 สภาพเศรษฐกิจ / อาชีพ

ชาวอีสานมีการดำเนินชีวิตโดยการประกอบอาชีพแบบพึ่งพิงธรรมชาติแวดล้อมบนหลักพึ่งพาตนเอง โดยการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติซึ่งสั่งสมความรู้และประสบการณ์ต่างๆ พัฒนาขึ้นจนเป็นวิถีชีวิตดังปรากฏในเรื่องชูลูนางอ้วที่บรรยายให้เห็นว่า ในสังคมอีสานมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยการปลูกไว้บริเวณบ้านของตนเอง เป็นระบบการผลิตแบบทำกินในครัวเรือน ในตอนที่ “นางอ้วพาบรรดาสาวสนมเข้าไปเที่ยวเล่นในสวนมอนและคิดอยากปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ดังนี้

*“ลางวัน พาเขาเข้า สวนมอนในเถื่อน
นางก็ คิดใคร่เลี้ยง ยังมอนปอนไหม”*

การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในวัฒนธรรมอีสาน กำหนดเป็นหน้าที่ของผู้หญิงซึ่งเรียนรู้โดยการสังเกตและฝึกจากมารดาและญาติฝ่ายหญิง คุณค่าของผู้หญิงจะวัดได้จากความสามารถในการทอผ้าไหม บรรลุขั้นสูงสุดคือ การทอผ้าไหมมัดหมี่ ด้วยเหตุผลนี้จึงอาจทำให้นางอ้ว “คิดใคร่เลี้ยง ยังมอนปอนไหม” เพื่อจะได้เป็นผู้หญิงที่มีรูปสมบัติและคุณสมบัติซึ่งเป็นค่านิยมของสตรีชาวอีสาน และในตอนที่นางอ้วตัดสินใจจะลาตาย นางได้พำพรณนาลาสวนหม่อนที่นางรักแสดงให้เห็นว่าการปลูกหม่อนมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตคนอีสานเป็นอย่างมาก ดังนี้

“ค่อยอยู่ดีเยอ หม้อนิลน้อย สวมมอญอดออ่อนอ่อนนุเออ
กุ๊กกะปะไปไว้ อย่าเศร้าเหี่ยวตาย แต่ถ้อน”

นอกจากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแล้วในวรรณคดีพื้นบ้านขูลู นางอ้ว ก็มีกรบรรยายให้เห็นภาพวิถีชีวิตของคนอีสานที่ทำการค้าขาย โดยเป็นการปรากฏภาพไม่เด่นชัดนัก เป็นเพียงการบรรยายให้เห็นในตอนต้นเรื่องว่า เมืองกาสิมีการค้าขาย เช่น “ดีแต่หัวเมืองกำ ทางไกลไหลหลัง ตั้งลาดกว้าง ยูค้าชู้วัน” และแทรกไว้ในบทบรรยายการประดับตกแต่งปราสาทของนางอ้ว ซึ่งทำให้ทราบถึงการประกอบอาชีพค้าขายของนางอ้วได้ ดังนี้

“ถัดนั้นมิหั่ง เฮือชาวด้า ผันกระโดงปิวแกว่ง มิหั่งชาวพ่อค้า ในหั้นซิ่นซม”

ส่วนในเรื่องอลองเจ้าสามล่อ วิธีการดำรงชีวิตของชาวไทเขินที่สะท้อนให้เห็นได้อย่างเด่นชัดคือ ภาพของการปลูกพืชผลกินได้ภายในบ้านเรือน เป็นภาพของความอุดมสมบูรณ์และวิธีการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเอง มีความมั่งคั่งและสงบร่มเย็น ดังคำบรรยายที่ว่า

“เรือนเจ้าเศรษฐีนั้นหนา มีต้นผาลาหลายแท้ไซ้ หนูไม้มากมีเจ แวดเรือนเยเศรษฐีอยู่ เสมอตั้งสวนแก้วอยู่ยาน มีทั้งหมากขางพอแล่ม่วงไซ้ กล้วยอ้อยใหญ่นานา จามปามีซัดไคว่ กอดดอกไม้จามคำ พรว้าตาลหนำมีมาก หมากขนุนหากายโย มีทั้งหมากไฟแลออซ่า คันกินกว่ายินหวาน ทั้งดอกสุรภีสานกันอยู่ เกี้ยวเรือนปู่เจ้าสัทธา บ่มีภैयाสั่งมาพาดลูขขนาดแท้ซมบานก็มีแล”

นอกจากภาพของความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารแล้ว การประกอบอาชีพหรือการดำรงชีวิตด้วยการค้าขาย ถือเป็นภาพที่เด่นชัดที่สุดตั้งแต่การเริ่มเรื่องจนเกือบจบเรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ Panin, et. al. (2007 : 79) กลุ่มคนไทเขินที่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงตุงมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เป็นศูนย์กลางการค้าเป็นทางผ่านและจุดแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างพม่า ไทย และจีน การวางเงินฮ่อจากยูนนานจะนำผ้าไหม เครื่องถ้วยชาม ผ้าขนสัตว์ มาแลกเปลี่ยนกับเปลือกไม้ ฝ้ายและครั่ง

ในเรื่องอลองเจ้าสามล่อบรรยายภาพของการค้าขายของกลุ่มคนไทเขินที่มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนชาวลัวะและจีนฮ่อ ดังนี้

“ไปถึงยังกลางตลาด คนหลายหากมีใจ ซอมเซทหานายายายาด
 พ่อง์ขายผักกาดและผักนอย ผุงชวดอยวะแซ่ พาของแล่หาขาย
 ผักกาวายโยยาด รากมันหากดูขาว ผุงชุมชาวเจ๊กแซ่ ขายพิกแต่แพรดำ
 เขาทำยายแถวกาด คนหลายหากหน้าคั้น ลางพ่อง์ขายข้าวพื้นชอยใส่ถั่ว
 เชื้อพ่อง์ขายพริกบัวและหอมขาว เขาชุมชาวอยู่ใกล้ ขายแลกได้เอาไป
 ลางพ่อง์ขายกับไฟและทุงช่อ เทียนน้อยผ่อเหลืองงาม ”

จากตัวบทข้างต้นแสดงให้เห็นภาพการปฏิสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นต่างวัฒนธรรม ผ่านการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ไม่ว่าจะเป็น ชาวตอยที่นำผักจากภูสูงลงมาขาย และชาวจีน ดังที่ปรากฏคำในตัวบทว่า “ชาวเจ๊ก” ได้นำพริกและผ้าแพรสีดามาวางขายที่กลางตลาด นอกจากนี้ยังปรากฏภาพการค้าขายแบบพ่อค้าวัวต่าง ซึ่งวัวต่างหมายถึงวัวที่ใช้บรรทุกสินค้าหรือสิ่งของ โดยมีสินค้าหรือสิ่งของบรรจุอยู่ในภาชนะทำด้วยไม้ไผ่ หรือเรียกว่า “ต่าง” ดังที่ Wichainkiaw, et. al. (1995 : 61) กล่าวว่า ต่างที่วางไว้บนหลังวัวมีด้านละ 1 ใบ โดยมีไม้เชื่อมต่อกันเพื่อมิให้วัวเกิดการเจ็บปวด พ่อค้าวัวต่าง จะเป็นพ่อค้าระดับท้องถิ่น ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มีอาชีพทางด้านการทำงาน ทำไร่ การตัดถกรรม และประกอบอาชีพค้าขายหลังฤดูเก็บเกี่ยว พ่อค้าบางคนค้าขายตลอดฤดูแล้ง ทั้งนี้เพราะการค้าขายมีรายได้ดีกว่าการทำงาน นอกจากวัวต่างแล้วพ่อค้าจีนฮ่อจะนำกองคาราวานม้าต่างและพ่อต่างมาแวะพักและค้าขายอีกด้วย

ในการค้าขายแบบวัวต่าง จะต้องอาศัยผู้นำในการควบคุมขบวนบรรทุกสินค้า สินค้าที่จะนำไปขายเป็นสินค้าที่มีในบ้านเมืองของตนเอง หรือเดินทางไปรับซื้อสินค้าจากเมืองที่เดินทางผ่าน เพื่อนำไปขายยังอีกเมืองหนึ่ง ในเรื่องอลองเจ้าสามล่อ ได้กล่าวถึงเจ้าสามล่อว่า มีอาชีพค้าขายแบบพ่อค้าวัวต่าง มีการกล่าวว่า เจ้าสามล่อเดินทางจากเมืองเชียงทองไปค้าขายยังเมืองกิ่งสินค้าต่าง ๆ จะบรรทุกใส่หลังวัวตั้งคำบรรยายที่ว่า

“ยามนั้นเจ้าหน่อแก้วสามล่อ ยินพระสวอดตนพ่อแม่ แลหน่อเหน้ามาดา
 มีคำขะมานอนุญาต เจ้าก็หื้อคนใช้หากเรนรา ของนานาทุกอย่าง ท้อใส่ต่างหลังวัว
 เจซุตัวแล้วเล่า ถึงพริกเข้ยามงาย ก็ชวนกันลีลาผายย้ายออก จากชอกหันนี้เที่ยว

ไป

อูคียี่ไหลออกกว่า ซี่ม้าแล่นไปออน วัวผู้มอนขาวช่อง เทียวท่องเต้าไกวหาง

วัวผู้ตายนแล้ววัวกำ เสียงเลงพ้ามอนัน ไหลกันไปยายยาด ส่วนว่าท้าวธราชสามล
เอาตัวยอซีมา ไปก่อนหน้าหมู่ชาวมุข ไปเปนมุขเป็นหมู่ ลัดเข้าสู่ดงหนา
มาช้ดดูทวยอ่าน นับได้ห้าร้อยวัวต่างดีหลี เข้าศรีทมิไม่เียย
คนหนาหลายเข้าสู่ รอดที่อยู่ปางเขา ถึงยามเพราอยู่ยั้ง แต่งตบตั้งยายเีย
คั้นค้ำไหนดอนหัน รุ่งแจ้งแล้วจูงค้อยไป เข้าดงไพรบ่ยั้ง นับได้ว่า 7 วัน
ก็จูงชวนกันไปจูด เวียงแก้วยอดกิ่งค้ำ”

จากตัวบทข้างต้นปรากฏการค้าขายในรูปแบบการเร่ขายโดยต้องเดินทางไปเป็น
หมู่คณะ สัตว์บรรทุกสิ่งของก็คือ “วัวต่าง” และมีผู้นำทางในการค้าขาย ในตัวบทก็จะเป็น
ท้าวธราชสามลที่เป็นผู้นำโดยใช้ม้าเป็นพาหนะ และขบวนพ่อค้าวัวต่างก็เดินทางมาเป็น
ขบวนใหญ่ เห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า “นับได้ห้าร้อยวัวต่าง” ดังนั้นผู้นำทางจะต้องเป็นผู้ที่
รู้เส้นทางเป็นอย่างดีเพราะการเดินทางในอดีตต้องข้ามเขาสูง ผ่านป่าทึบ พอถึงเวลาพลบค่ำ
ก็จะหาที่พัก โดยสร้างที่พักชั่วคราว พอรุ่งเช้าค่อยเดินทางต่อ ดังคำกล่าวที่ว่า “ถึงยามเพรา
อยู่ยั้ง แต่งตบตั้งยายเีย คั้นค้ำไหนดอนหัน รุ่งแจ้งแล้วจูงค้อยไป”

ในการเดินทางจากเมืองเชียงทองไปเมืองกิง ต้องใช้ระยะเวลานาน 7 วัน ต้องบุก
ป่าฝ่าดง ผจญอันตรายมากมาย ค้ำไหนดอนหันที่นั่น และเมื่อเดินทางไปถึงเมืองที่จะ
หยุดค้าขาย ก็ต้องไปชี้แจงบอกกล่าวเรื่องการค้านั้นต่อพระยาเจ้าเมืองด้วย ดังนี้

“เขาเชื้อหลายพ่อค้า ลูกช่วยหน้าดิงาม เขาก็มีความเมื่อไหว้วา
พระยาที่เหง้า ปองแขกเต้ามาเมือง กล่าวตามเปื่องด้วยริต บ่ที่อริตโบรม
แก่พระยาขุประการแล้วเล่า เขาก็คืนพอกเต้ามาสู่ศาลาหันแล”

เมื่อขออนุญาตเจ้าเมืองเรียบร้อย ก็จะทำการค้าขายสินค้าจนกว่าจะหมด เมื่อ
สินค้าหมดก็พากันเดินทางกลับบ้านเมืองของตน ดังนี้

“เขาทิ้งมวลห่างแล้ว ก็ชวนกันคลาดแคล้วออกเที่ยวไป
เข้าดงไพรปากว้าง กลางเถื่อนข้างเสื่อหมี ในศรีดิงต่าง พ่อค้าต่างววนา
คั้นค้ำไหนดอนหัน แปะตบตั้งปางนอน ไก่ขันคอนรุ่งแจ้ง ก็ชวนกันแฉ่งสืบคาวทาง
เข้าดงขวางกลางเถื่อน เทียวตามเงื่อนรอยทาง นานว่าได้ 7 วันไปรอด

เมืองแก้วยอดเชียงทอง เข้าสู่ขงเรือนแก้ว ที่อยู่เล่าไม่มัน”

จากข้อมูลที่ปรากฏข้างต้นทำให้เห็นลักษณะร่วมและต่างระหว่างขูลู – นางอ้ว กับ อolongเจ้าสามล่อ กล่าวคือสภาพภูมิประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทั้งสองกลุ่มนั้นทำให้เกิดลักษณะร่วมคือ ลักษณะภูมิประเทศของกลุ่มคนอีสานที่ปรากฏในขูลู – นางอ้วนั้นเป็นที่ราบสูงเหมาะแก่การทำเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง การทำไร่ ทำนาและเลี้ยงสัตว์ การค้าขายก็มีเพียงเล็กน้อย ส่วนวิถีชีวิตของกลุ่มคนไทเขินที่ปรากฏในเรื่องอลองเจ้าสามล่อมีลักษณะภูมิประเทศเป็นหุบเขาล้อมรอบเมือง มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ประกอบเมืองเป็นศูนย์กลางทางการค้าและจุดแลกเปลี่ยนของสินค้าระหว่างพม่า ไทย และจีน จึงทำให้ชาวไทเขินมีวิถีชีวิตที่เน้นหนักไปทางด้านการค้าขายมากกว่าชาวอีสาน

ดังนั้นลักษณะร่วมที่ปรากฏเป็นภาพความอุดมสมบูรณ์ของทั้งสองกลุ่มวัฒนธรรมที่ได้ยังชีพด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทำกินและมีลักษณะทางภูมิศาสตร์เอื้อต่อการดำรงชีพ แต่ก็ยังมีข้อแตกต่างในประเด็นการค้าขาย กล่าวคือ เรื่องอลองเจ้าสามล่อเด่นชัดในเรื่องของการค้าขายทั้งกับคนในกลุ่มพื้นที่เดียวกัน และเดินทางเพื่อไปค้าขายแลกเปลี่ยนกับคนต่างพื้นที่ต่างวัฒนธรรม ส่วนในเรื่องขูลู – นางอ้วปรากฏภาพการค้าขายเพียงเล็กน้อย โดยไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดด้านการค้าขาย

นอกจากประเด็นทางด้านการเมืองการปกครอง สังคม และสภาพเศรษฐกิจที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของกลุ่มคนทั้งสองกลุ่มแล้ว ในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาของวรรณคดีพื้นบ้านขูลู นางอ้ว และอลองเจ้าสามล่อก็มีความแตกต่างเช่นเดียวกัน ดังจะกล่าวในประเด็นต่อไปนี้

2. “ขูลู – นางอ้ว, อolongเจ้าสามล่อ : ภาพสะท้อนชนบประเพณีวัฒนธรรม ในวิถีชีวิตของคนลาวอีสานล้านช้าง - ไทเขิน”

Nakwatchara (1971: 15) วรรณกรรมหรือวรรณคดีเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่ง และเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เพื่อให้มนุษย์ได้เรียนรู้ว่าสิ่งใดคือขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม หรือสิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ การเรียนรู้วรรณคดีจึงเป็นเสมือนการเรียนรู้ชีวิตด้วย นอกจากนี้วรรณคดียังมีทั้งที่เป็นสมบัติร่วมของทุกยุคทุกสมัยทุกท้องถิ่น และทั้งมีส่วนผูกพันกับยุคใดยุคหนึ่ง หรือภาวะใดภาวะหนึ่ง หรือถิ่นใดถิ่น

หนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง แม้แต่ภาษาที่ใช้สื่อความหมาย ก็เป็นสมบัติเฉพาะของถิ่นหนึ่งหรือกาลเวลาใดเวลาหนึ่ง การศึกษาวรรณคดีจึงเกี่ยวกับการศึกษาสังคมได้ยาก ความรู้เกี่ยวกับสังคมอันเป็นถิ่นกำเนิดวรรณคดีจึงเป็นสิ่งจำเป็น

การศึกษาวรรณคดีพื้นฐานเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม ประเพณี วัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรรู้เกี่ยวกับเรื่องราวอันเป็นถิ่นกำเนิดของคนทั้งสองกลุ่มในประเด็นต่อไปนี้

- 2.1 การแต่งกายในวิถีชีวิตของคนอีสานและคนไทเขิน
- 2.2 ประเพณีการเกี่ยวพาราสี (จ่ายผญา, แอ้วสาว)
- 2.3 การสู่ขอ
- 2.4 งานศพ

2.1 การแต่งกายในวิถีชีวิตของคนอีสานและคนไทเขิน

ประเพณีและค่านิยมในวัฒนธรรมไทยถือว่าเครื่องนุ่งห่มเป็นสิ่งที่แสดงฐานะในสังคมอีสานผ้าไหมคือเครื่องนุ่งห่มที่บ่งบอกว่าผู้ใช้เป็นผู้มีฐานะดีหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ในโอกาสพิเศษของชีวิตในงานนักขัตฤกษ์ ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยผ้าไหม ฝ่ายชายจะนุ่งใส่สร่ง สวมเสื้อแพรไหม ฝ่ายหญิงจะนุ่งซิ่นไหม ห่มผ้าแพรไหม ดังความในเรื่องตอนที่ทั้งท้าวซุฑูและนางอ้วจะกระทำพิธีเสี้ยงสายแนนว่าเป็นเนื้อคู่กันหรือไม่ นั่น ทั้งสองได้แต่งกายอย่างสวยงามในโอกาสพิเศษของชีวิต อันแสดงถึงวัฒนธรรมทางการแต่งกายสำหรับผู้มียศถาบรรดาศักดิ์อีกด้วย ดังความว่า

ค้อมว่าบอระบวนแล้ว	เชิญนางอ้วเคียง
ตกแต่งเนื้อ	ลงเหล่านช่วงเพียง
นงก็ถกถ่ายซิ่น	ผืนใหม่ทรงโฉม
สังวาลปัก	ปิ่นคำถ้อม้าว

บัดนี้จักกล่าวถึงซุฑูท้าว	กาสิบบ่าว
ท้าวก็ตกแต่งเนื้อ	งามย่อยเก็งอินทร์
แล้วเล่าสบสอดเสื้อ	ผืนคำคำแสน
สังวาลทรง	เชิดคำถ้อม้าว

จากตัวบทข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเมื่อมีงานหรือโอกาสพิเศษผู้คนมักจะแต่งกายให้สวยงามดูดีตามฐานะของตน เช่น นางอ้วได้แต่งกายด้วย “ซิ่น” (ผ้าถุง) ผืนใหม่ พร้อมด้วยเครื่องประดับ สร้อยสังวาล ปิ่นทองปักผม และ “ม้าว” (เครื่องประดับคล้ายกำไลที่นิยมนำมาใส่บริเวณต้นแขน) ส่วนท้าวขลุได้สวมเชิดทอง (เทริด) เครื่องประดับศีรษะมงกุฎอย่างเต็มยศ สร้อยสังวาล และ ม้าว

ส่วนเรื่อง อลองเจ้าสามลอ ได้กล่าวถึงการแต่งกายของนางอุเปียม ซึ่งคงเป็นลักษณะของการแต่งกายของหญิงสาวผู้มีฐานะว่า นางอุเปียมมีการสวมสร้อยสังวาล ปิ่นลานหูหรือต่างหู ที่ล้วนทำด้วยทองคำ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

“ส่วนว่าตัวนางหญิงอุเปียมน้อย แยกคอยแวนแปงโฉม
ดูสมควร ขนาดส่วนว่าพ่อแม่ก็เอาแหวนคำหากมาวาง สร้อยสังวาลมี
ทุกสิ่ง พร้อมปิ่นลานหู ซ้อมมีดูงามอาด เป็นคำหากเหลือองแดง
ปิ่นหื้อแก่นางจอมแพงประดับหยั่ง

อีกตอนหนึ่งทำให้ทราบถึงการแต่งกายของนางอุเปียมว่า ใส่เสื้อและนุ่งผ้าซิ่นที่ทอหรือปักตกแต่งด้วยดิ้นเงิน ดังคำประพันธ์ตอนที่ว่า

“ยามนั้นนางยอดแก้วเลางาม ก็มาทรงเครื่องครีวคานผืนใหม่
สร้อยสังวาลใส่บัวระมวล ก็ชวนเอานางทาสีขอมกว่า สองคนว่าขอมไป
สามนางใยเที่ยวท่อง สุกเครื่องหยั่งดูงาม สายคอลานปักปิ่น
เสื้อซิ่นแซบไหมเงิน กุณชอลใสะวาด”

สำหรับการแต่งกายของชาวไทเขินนี้ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าล้านนา กล่าวว่า การแต่งกายของชาวไทเขินจะคล้ายคลึงกับชาวไทลื้อในสิบสองปันนา และชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน คือ ชุดที่เป็นพิธีการ ผู้ชายจะใส่กางเกงขายาวรอมเท้า สีขาวตุ่นหรือสีกากี เป็นลักษณะกางเกงทรงหลวม เป้ายาว ขากว้าง เย็บ 3 ตะเข็บ แบบเดียวกับกางเกงขาถ้วยของชาวจีน หรือเตี่ยวสะตอของชาวไทยวน ใส่เสื้อคอกลมเขินยาว สีเดียวกับกางเกง เป็นเสื้อผ่าหน้า ติดกระดุมผ้าแบบจีน ศีรษะนิยมโพกผ้าขาวหรือผ้าแพร

จีนสีต่าง ๆ สำหรับผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่นซึ่งมี 2 แบบ คือ 1) ซิ่นไหมคำ เป็นซิ่นเฉพาะสำหรับเจ้านายหรือชนชั้นสูง ใช้นุ่งในพิธีสำคัญตัวซิ่นผืนผ้าเป็นไหม ทอยกด้วยด้นทองเป็นลายขวางเย็บ 2 ตะเข็บ ต่อหัวซิ่นด้วยผ้าฝ้ายสีแดงและขาว ต่อตีนซิ่นด้วยผ้าไหม 2) ซิ่นตา เป็นซิ่นฝ้ายหรือไหมก็ได้ ลักษณะตัวซิ่นเป็นซิ่นลายขวาง เย็บ 2 ตะเข็บ มักนิยมสีแดงสลักดำหรือคราม ต่อตีนซิ่นด้วยผ้าพื้นไม่มีลวดลาย ซึ่งหากเป็นไหมจะนิยมสีเขียว หากเป็นฝ้ายจะสีดำหรือสีคราม

ส่วนลักษณะเสื้อของหญิงชาวไทจีน เรียกว่า “เสื้อปัก” เป็นเสื้อรัดรูปเอวลอยแขนยาว สีอ่อน ๆ เช่น สีขาว ฟ้า เหลือง เป็นต้น มีสาบหน้าเฉียงมาตรงเอวซึ่งมีเชือกหรือแถบผ้าเล็ก ๆ ผูกยึดไว้ ตัวเสื้อมีขนาดเล็กพอดีกับตัวของผู้สวมใส่จะเป็นผ้าฝ้ายหรือไหมก็ได้ การแต่งกายที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องชูลู – นางอ้ว และ อolongเจ้าสามลอ ได้กล่าวถึงการแต่งกายของคนที่มิฐานะและยศบาบรรดาศักดิ์ วรรณคดีทั้งสองเรื่องมีลักษณะร่วมกันในประเด็นด้านกายแต่งกายของตัวละครเอกฝ่ายหญิงคือ นางอ้ว และนางอุเปียม ทั้งสองได้แต่งกายในวาระหรือโอกาสพิเศษโดยมีการนุ่งซิ่น (ผ้าถุง) ที่มีการปักด้วยด้นเงินด้นทอง และมีเครื่องประดับไม่ว่าจะเป็น สร้อยสังวาล ปิ่นปักผม ต่างหู ซึ่งทั้งหมดล้วนทำด้วยทองคำ เป็นการแสดงถึงฐานะผ่านการแต่งกาย

ทั้งนี้ในประเด็นด้านการแต่งกายก็มีความต่างในรายละเอียดปลีกย่อย กล่าวคือ ในเรื่องชูลู – นางอ้ว ปรากฏภาพการสวมใส่เครื่องประดับแสดงฐานะของชนชั้นสูงซึ่งในเรื่อง อolongเจ้าสามลอไม่ได้กล่าวถึง ไม่ว่าจะเป็น “เซ็ด” (เทริด) คือ เครื่องประดับศีรษะ มงกุฎอย่างเตี้ย และ “ม้าว” คือ เครื่องประดับคล้ายกำไลที่นิยมนำมาใส่บริเวณต้นแขน

2. ประเพณีการเกี่ยวสาว : ชูลูจ่ายผญาเกี่ยวนางอ้ว ชายหนุ่มไทจีนแอ้วสาวอุเปียม

ในภาคอีสานมีวัฒนธรรมที่แสดงถึงความงามด้านวรรณศิลป์ประเภทหนึ่งที่เรียกว่า ผญา หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายลึกซึ้ง กินใจ มีความคล้องจอง โดยเฉพาะจังหวะของเสียงที่สละสลวย มีลักษณะของการเปรียบเทียบเปรียบเปรย ให้แง่คิดและความจริงโล่งใจ ผญามี 2 ประเภท ใหญ่ ๆ คือ ผญาเกี่ยวและผญาคำสอน

Raksutthi (2008: 133 – 134) กล่าวว่า ผญาความรักหรือผญาเกี่ยวพาราสี เป็นผญาที่คนอีสานสมัยก่อนได้แต่งและคิดขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารรักระหว่างบ่าวสาว ใช้พูดจาโต้ตอบสื่อความรักกันตามโอกาสอันเหมาะสมต่าง ๆ ตามประวัติความเป็นมาของผญา

และจากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ทำให้ทราบว่า บ่าวสาวชาวอีสานสมัยนั้นมักจะพูดจาฝากรักเกี่ยวพาราสีกันด้วยผญาซึ่งเรียกว่า “จ่ายผญา” ผญาเกี่ยวสวามักจะจ่ายหรือพูดกันในสถานที่ที่สาว ๆ ไปชุมนุมกันมาก ๆ ซึ่งสถานที่นั้นเรียกว่า “ลงช่วง” การลงช่วงคือ การที่หญิงสาวสมัยนั้นไปปั่นฝ้ายหรือเข็นฝ้ายในตอนกลางคืนแห่งเดียวกัน โอกาสนี้เองฝ่ายหนุ่มจะมาเกี่ยวสาวด้วยผญาภาษารัก ฝ่ายหญิงก็จะพูดผญาโต้ตอบด้วยท่วงทำนองไพเราะอ่อนหวาน

ในเรื่องท้าวขลุ นางอ้ว กวีได้สอดแทรกการพูดจาโต้ตอบด้วยผญาระหว่างขลุ นางอ้ว เอาไว้อย่างไพเราะ ปรากฏดังคำประพันธ์

“ท้าวกล่าวตำนาน	จาต่อนางนาม
สายคอกกุ	สิ่งใดเด้น้อง
พีนี่แปลงสะพานข้าม	กลางดอนหลายย่าน มาพี่
น้องจักบ้านแม่น้ำ	ต้นทางช้อยพี่ชายเบ่
แต่นั้นนางอ้วน้อย	ด้านต่อขลุ
คันบ่มีใยพาน	ชียอยแปลงนำท้าว
อันว่าภายหลังน้อง	ใจใสเสมอแว่น
ก็มีบ่บอนแม้ง	แมงแท้ท่อใย”

การเกี่ยวพาราสีของคู่บ่าวสาว นับเป็นขั้นตอนแรกในการผูกสัมพันธ์ของหญิงชาย ก่อนที่จะตกลงปลงใจเป็นคู่ครองกัน ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายเริ่มต้นเกี่ยวพาราสีก่อนเพื่อดูท่าทีฝ่ายหญิง หากฝ่ายหญิงแสดงท่าทีไม่ปฏิเสธ โดยการกล่าวในลักษณะไม่ตัดไมตรี ก็แสดงว่าฝ่ายหญิงให้ความสนใจฝ่ายชายเช่นกัน

ส่วนในเรื่อง อolongเจ้าสามลอนั้น ได้สะท้อนให้เห็นบรรยากาศ ประเพณีการแ่้วสาวของชาวไทเขินไว้ในตอนที่กล่าวถึงหนุ่มสาวทั้งหลายไปที่เวหนางอุเปียม ดังความว่า

“คันว่าถึงยามเพราหัวค้ำ เขาก็ชวนกันพำเพียวมา ลัดหาเรือนเศรษฐีใหญ่
อันเป็นที่อยู่ของนางเปียมไท่่งไว เชื้อพ่อติดซิงไปเป่าปี ช้อยซอมีเสียงใส
ไปแ่้วในแห่งห้อง ประเภทห้องเรือนใหญ่เจ้าเศรษฐี ลางพ่องก็มีคำจาวว่า

“ข้านี้จักกว่าไปขอม แม่่นว่าบได้เรียงสองก็แล้ว ได้หันหน้าน้องแก้วก็เป็ใจชาย”

"ยามเมื่อตึกตักค้อยมอกพอดี เขาก็มาลีล่อกกลางช่วงบ้าน

พ่องก็กล่าวต่านว่าดิชั่วและคือาย บ่ามีหลายพอมอกอี ร้อยก็ที่ยังปาย

สาวนางอุเปียมมีคนเปลี่ยวคนเดียว เขาก็เกี่ยวกันมอชะช้า

ลางพ่องก็ว่าบาทเล่นสีซอ กกรล้อยสายใหม่ ว่าดูราแก้วนาฏให้

อุเปียมนางงาม น้องจูงลูกมาปายชายและวางนอก มางอกหน้าพี่สักคำ

ลางพ่องก็ลีซึ่งคำเป่าปี เสียงใสมีวอนใจ ว่าลูกมาเทาะ

ลูกมาเทาะแก้วผิวใสเฮย

นางเปียมฟ้า ลูกมาหงนเถียมหน้าสักคำ”

จะเห็นได้ว่าการแ้วสาวนั้น จะกระทำกันในเวลากลางคืน โดยหนุ่ม ๆ ทั้งหลาย จะไปกันเป็นกลุ่ม เล่นดนตรีและขับร้องไปตามทาง ในเรื่องอลองเจ้าสามลอ กล่าวถึงการ เล่นดนตรีของหนุ่ม ๆ ที่ไปแ้วสาว 3 อย่าง คือ ธล้อยหรือสะล้อย ซึ่ง และปี โดยประเพณีการ อู้บ่าอู้สาว หรือการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวชาวไทเขินในสมัยโบราณ ซึ่งเป็นตอนที่สามลอ อดีตเครื่องดนตรี คือ ซึ่งพร้อมกับ “ขับจ้อย” คือ ขับทำนองเสนาะเมื่อเวลาออกจากที่พัก ไปหาหญิงสาวคนรักในเวลากลางคืน

นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการแ้วสาวของชาวไทยเขินที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังที่ Chotsukharat (1974 : 28 – 31) กล่าวว่า พบว่าประเพณีแ้วสาวของชาวไทยเขินจะขับ เสีน ซึ่งเป็นบทลำนำที่หมายความว่าว่ายกย่องสรรเสริญ และเป็นคำร้องสำหรับเกี่ยวสาว การ ขับจะมีท่วงทำนองและลีลาช้า ๆ โดยมีช่วงเป่าปีเป่าคลอไปด้วยเช่นเดียวกับทำนองการขอ หรือจ้อยของชาวไทยวน

ประเพณีการเกี่ยวสาวที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องขูลู – นางอ้ว และ อลองเจ้าสามลอ มีลักษณะร่วมกัน กล่าวคือทั้งสองวัฒนธรรมมีธรรมเนียมปฏิบัติที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ด้านการเกี่ยวพาราสี ในเรื่องขูลูนางอ้วเกี่ยวพาราสีผ่านผญาเกี่ยว เป็นการแสดงถึงถ้อยคำ ที่สละสลวย อ่อนหวาน น่าฟัง มีสัมผัสที่ไพเราะ เรื่องอลองเจ้าสามลอ เกี่ยวพาราสีผ่านการ แ้วสาว ชายหนุ่มจะรวมกลุ่มเล่นดนตรีและขับร้องด้วยถ้อยคำที่สละสลวยไปตามทางไปหา หญิงสาวที่ตนชื่นชอบ

ส่วนที่แตกต่างออกไปในรายละเอียดปลีกย่อยที่เห็นได้ชัดคือ ประเพณีเกี่ยวพาราสี

ในเรื่องอลองเจ้าสามลอนนั้นนอกจากจะมีการขับร้องโดยใช้ถ้อยคำที่สละสลวยแล้ว ยังปรากฏภาพเครื่องดนตรีที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม นั่นก็คือ ธลัหรือสะลั ซึ่ง และปี ส่วนวรรณคดีเรื่องชูลู - นางอ้วไม่ปรากฏเครื่องดนตรีในการเกี่ยวสาว มีเฉพาะบทพญาเท่านั้น

3. ประเพณีสู่ขอ : ชูลู, ขุนกลาง โอมเอานางอ้ว, แม่เจ้าสามลอลสู่ขอสาวให้ลูกชาย

Phimworamaethakun (2001 : 161) กล่าวถึงการโอมสาวว่า คือการสู่ขอสาว เมื่อชายหญิงได้ตกลงปลงใจที่จะอยู่ร่วมเป็นคู่ผู้ตัวเมียกันอย่างแท้จริงแล้ว ฝ่ายชายต้องจัดให้ “เจ้าโคตรเจ้าวงศ์” หรือญาติผู้ใหญ่ของตนจำนวน 2 คน นำขันหมาก พร้อมเงิน 3 บาท ไปสู่ขอต่อพ่อแม่ฝ่ายหญิง

ในเรื่องเรื่องชูลูนางอ้ว มีการบรรยายถึงการโอมสาว คือขุนกลางมีจิตใจใคร่อยากได้นางอ้วมาเป็นคู่ครองจึงได้จัดบรรณาการของฝากมีทั้งเงินทั้งทอง แก้วแหวนต่าง ๆ มูลค่าถึงโกฏิเพื่อนำไปขอนางอ้ว เมื่อมารดาของนางอ้วเป็นมูลค่าของสิ่งของเช่นนั้นจึงเกิดความพึงพอใจ อีกทั้งขุนกลางก็ปฏิบัติตามธรรมเนียมในการสู่ขอทุกประการ มารดาของนางอ้วจึงตกลงใจที่จะยกนางอ้วให้แก่ขุนกลาง ดังความว่า

“บัดนี้ขุนกลางผู้	ชาวขอมเป็นแก่ ภายพัน
คิดใครได้	นางน้อยมิ่งเมือง
แล้วจึงจัดเอาได้	บรรณาการของฝาก
แปดโกฏิเบี้ย	คำเขมส์พัน
ถวายเป็นเจ้า	นางเมืองพระแม่
ขุนก็ชื่นชุก	ใส่แม่เมืองเป็นเจ้า”
.....
เมื่อนั้น นางโอมตัวน	จารจากล่อยกล่าว
กับทั้งผู้แม่ป้า	มาพร้อมชื่นชม
แม่บ่ขึ้นบาท้าว	ขุนกลางชั้นสู่
แม่จกมอบแจ่มเจ้า	นางน้อยมิ่งเมือง แม่เนา

ส่วนชูลูเมื่อกลับเมืองกาสี ได้กราบทูลมารดาให้ไปโอมนางอ้วให้ มารดาจึงให้

ขุนแผนต่างรำนำขบวนไปโอมขนางอ้วยยังเมืองกาย โดยได้จัดสิ่งของต่าง ๆ มากมายไป
บรรณาการ ดังความว่า

“แต่นั้นขุนสมพร้อม	ขุนแผนต่างรำน
เขาก็จัดแต่งไว้	ของพร้อมมากมูน
มีทั้งเงินเลี้ยงได้	พอประมาณหาบหนึ่ง
คำซ่มได้	คู่ด้ามแปดพัน
มีทั้งพิชुरย์แก้ว	พอประมาณฮ้อยคู่
ช้อยช่วงใช้	ประมาณได้แปดคน
แล้วจึงปลงคำให้	ขุนแผนท้าว
ท่านจงอวนไพร่น้อย	โอมอ้วยต่างเมือง เทียวถ้อน”

ในเรื่อง อลองเจ้าสามลอ มิได้กล่าวถึงประเพณีการสู่ขอไว้โดยละเอียด แต่ก็ทำให้
เรารู้จักประเพณีดังกล่าว ในตอนที่แม่ของเจ้าสามลอไปสูขอนางอวกไว้ให้เป็นคู่หมั้นของเจ้า
สามลอ ดังนี้

“ยามนั้นเศรษฐีผู้เป็นพ่อ แห่งเจ้าหน่อสามลอ จึงยกคำกล่าวว่า
ดูรานางยอดหล้าสายใจ สูงจึ่งเอาเงินคำไปยื่นท้อ ของจื่อไว้จ่าหมาย
ยังลูกสายเคือไยพี่น้อง อันอยู่ภายวันออกห้องเรือนรา เป็นลูกอวอาเศรษฐีใหญ่
มีชื่อกล่าวไว้ว่านางอวก นางจึ่งเอาเงินและคำ ไปตควางหมายเมียด
ท้อเป็นของนางน้อยเนตรถามเอา ยัง
นางอวกแอกเลาเลิศ หมายเป็นลูกสะใภ้แก้วสองเรา
..... ยามนั้นส่วนว่า เจ้าเศรษฐีแก้วเป็น
อว ลวดปราศรัยด้านกล่าว ว่าแม่ป้ามาถามข่าว
ข้าก็หากยินดี ย้อนเพื่อเป็นญาติพี่น้อง เอาไปอยู่ร่วมห้อง ข้าก็หากเอ็นใจ
คั่นถึงในเดือนสี่ จึ่งจักเอาหมู่แขกแก้ว มารอดที่เอาเมื่อเทาะเนาว่าอันแล้ว”

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นประเพณีการสู่ขอ เป็นการสู่ขอโดยใช้สินสอด
ที่มีค่าไม่ว่าจะเป็นเงินหรือทองไปตกลงหมั้นไว้ และอีกประเด็นที่สำคัญหนึ่งก็คือในเรื่องอ
ลองเจ้าสามลอที่ยกมานี้ทำให้เห็นถึงวัฒนธรรมการแต่งงานในหมู่เครือญาติ จะไม่นิยมแต่ง
ข้ามกลุ่มเครือญาติ ดังที่ปรากฏในตัวอย่างข้างต้นที่พ่อของสามลอได้ไปสูขอลูกสะใภ้ที่เป็น

หลานตนเอง ซึ่งเป็นลูกของอ่าว โดยทั้งสองครอบครัวก็มีใจชื่นชมยินดี ในประเด็นการสู่ขอทำให้เห็นลักษณะร่วมของวรรณคดีทั้งสองเรื่องว่า การสู่ขอหมั้นหมาย นั้นฝ่ายชายต้องมีเครื่องบรรณาการหรือสิ่งของที่มีค่าไปสู่ขอกับญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง เมื่อทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ก็จะมีการกำหนดวันเดือนที่จะให้มีพิธีแต่งงานต่อไป

นอกจากนี้ยังปรากฏลักษณะที่แตกต่างกันในประเพณีพิธีกรรมการสู่ขอดังต่อไปนี้ วิธีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานที่ปรากฏในเรื่องชูลู - นางอ้ว ให้ความสำคัญกับชีวิตความเป็นอยู่เรื่องของปากท้อง ซึ่งปรากฏในตอนที่แม่ของนางอ้วพอใจที่ขุนนางซึ่งมีใจปฏิพัทธ์ต่อนางอ้วได้พยายามเอาใจโดยการหาเครื่องบรรณาการ อาหารการกินมาให้โดยไม่ขาด ทำให้นางมีความชื่นชมยินดีและยอมยกลูกสาวให้

ส่วนในเรื่อง อolongเจ้าสามลอนั้น ผู้เขียนพบว่า วิธีชีวิตคนไทยจีนที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง อolongเจ้าสามลอนั้น ให้ความสำคัญกับญาติพี่น้อง ความสมัครสมานสามัคคีในหมู่เครือญาติ โดยปรากฏให้เห็นในตอนที่พ่อของเจ้าสามลอปไปสู่ขอลูกสาวเศรษฐีซึ่งเป็นญาติพี่น้องของตนมาให้กับเจ้าสามลอ และไม่เห็นด้วยที่นางอูเปียมจะมาเป็นลูกสะใภ้จนเป็นสาเหตุให้เกิดการต่อต้านด้วยวิธีการทรมาณนางต่าง ๆ นานา จนนางอูเปียมเสียชีวิตไป ความรักสามัคคี รักพวกพ้อง ญาติพี่น้องในวรรณคดีเรื่องอลองเจ้าสามลอนั้นมีความสอดคล้องกับการศึกษา สุภาชิตของ Panin, et. al. (2007 : 91 - 92) ระบุว่า การยึดมั่นในความรักความสามัคคี ในเผ่าพันธุ์ เป็นจุดหนึ่งที่ไทยจีนยึดมั่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอดีตที่มีการรบพุ่งและต้องตกเป็นประเทศราชมาทำความเจ็บช้ำน้ำใจให้แก่คนไทยจีนเป็นอย่างยิ่ง แม้ในปัจจุบันความรู้สึกร่วมมาก็ยังฝังลึกในจิตใจ จากการศึกษาชิ้นนี้นักวิชาการพบว่า คนไทยจีนจะแต่งงานเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเท่านั้น ซึ่งอาจเป็นคนไทยจีนด้วยกันเอง หรือไทใหญ่ ไทลื้อ ทั้งนี้เพราะมีความเป็นบ้านพี่เมืองน้องกันมาแต่โบราณ

4. “งานศพชูลู - นางอ้ว และงานศพเจ้าสามลอ - นางอูเปียม

ในเรื่องชูลู - นางอ้ว และอลองเจ้าสามลอมีคล้ายกันในเรื่องเนื้อหา คือ บทสุดท้ายของเรื่องตัวละครเอกต้องตาย ซึ่งวรรณคดีพื้นบ้านทั้งสองเรื่องก็จะสะท้อนเกี่ยวกับประเพณีงานศพที่แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ โดยในเรื่องชูลู - นางอ้ว ปรากฏภาพการปฏิบัติต่อศพตั้งแต่การนำศพนางอ้วเข้าเมืองอย่างสมเกียรติที่นางเป็นราชธิดาของเมืองกายนคร ดังนี้

พอคราวแล้ว	ปลายติดมือบน
คนหลงหลาย	หลังโหมหามเจ้า
เขาก้หามนางน้อย	มาใส่เม็งจ้คำ
แม่ก็จำเสนา	ฮีบหามเมื่อบ้าน

หรือปรากฏเหตุการณ์ที่บรรยายให้เห็นเกี่ยวกับการอาบน้ำและการแต่งตัวให้ศพของท้าวซูลู ตามธรรมเนียมปฏิบัติ

เขาก้เอาบาท้าว	จันมันสรงโสรจ
แล้วถ่ายผ้า	สบสอดสังวาล
กระโจมหัวสุม	ใส่คิงคูละห้อย
มือถือม้าว	แหวนคำสบสอด

นอกจากนี้การบรรยายให้เห็นเกี่ยวกับความวิจิตรงดงามของโรงศพที่บรรจุศพของท้าวซูลู ซึ่งคนธรรมดาหรือชาวบ้านทั่วไปอาจไม่สามารถทำได้ แต่กวีอาจนำเสนอเพราะว่าท้าวซูลูเป็นลูกกษัตริย์และเป็นผู้มีบารมีสูงส่ง จึงทำให้ต้องตกแต่งต่างจากชาวบ้านทั่วไป ดังความบรรยายว่า

เขาก้แลงศพท้าว	ตัดหอมสาสาท
ฝูงช่างแต่้ม	จัดเข้าซิดเขียน
สัพพะฮูปแต่้ม	หลายสิ่งนานา
คำแดงลับ	เลียนน่างแก้ว

อีกประเด็นที่สำคัญที่ปรากฏในงานศพก็คือการละเล่นมหรสพสมโภชต่าง ๆ ซึ่งการละเล่นในงานศพมีวัตถุประสงค์คล้ายกับงานเฮือนดีของทางภาคอีสานปัจจุบัน ซึ่ง Phimworamaethakun (2001: 221 – 222) กล่าวว่า การชุมนุมและเล่นกันที่บ้านคนตายในเวลากลางคืนเพื่อเป็นเพื่อนญาติผู้ตาย จะเห็นได้ว่าเป็นการมาอยู่ร่วมกันในเวลาค่าคืนที่บ้านซึ่งมีศพตั้งบำเพ็ญกุศลอยู่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมาอยู่เป็นเพื่อน มาปลอบใจคนที่มิชีวิตอยู่ในเฮือนหลังนั้น เพื่อให้คลายโศกเศร้าและคลายความเหงาลงไปบ้าง โดยจะมีกิจกรรมต่างๆ คือ ้วยผู้สูงอายุ หรือวัยกลางคนขึ้นไป จะพากันอ่านหนังสือผู้กันฟัง ส่วนวัยหนุ่ม

สาว จะมางานเหือนดีด้วยหวังจะได้อยู่กับกันได้พูดคุยหยอกล้อเกี่ยวพาราสีกัน จากหัวค้ำจนสว่าง ดังนั้นพวกหนุ่มสาวจะพากันเล่นหมากเสือกินหมูบ้าง เล่นหมากหามบ้าง เล่นทายสนุก ๆ กันบ้าง ดังปรากฏในเรื่องซูลู – นางอ้ว ดังนี้

มีทั้งหตบวซพร้อม	ฟังธรรมเทศนา
มโหรีหลาย	แกว่งแพนประสงค์เหล่าน
สิงขนเด่น	พากันพ้อนแอน
สาวเล่นผ้าย	เสื่อเด่นใส่หมู
กลางฟ่องเขากวนเว้า	จากันซบซิม
เว้าถักข้อ	มือชวนปีนนม

สำหรับงานศพในเรื่องอลองเจ้าสามล่อ ปรากฏตอนที่พ่อแม่นางอุเปียม จัดงานศพให้กับเจ้าสามล่อและนางอุเปียม มีการกล่าวถึงการทำปราสาทไฟศพ และการตกแต่งปราสาท โดยการวาดรูปเหตุการณ์สำคัญของทั้งสองไว้บนปราสาทอย่างงดงาม

การวาดรูปต่าง ๆ ลงบนปราสาท ทำให้เห็นอิทธิพลของป่าหิมพานต์ที่มีต่อกวีด้วย เพราะปรากฏการวาดรูป วิหยาธร นางฟ้า เทวดา ช้าง ม้า มีการเก็บศพไว้ 3 วัน 3 คืน จากนั้นในวันที่จะเผาศพ จะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเรียกว่า “สูตรพิน” มีการถวายภัตตาหารพระสงฆ์ พระสงฆ์สวดให้พร ลากศพด้วยเกวียนไปเผา ในขณะที่ลากศพไปเผาจะมีการขอ ก่อนเผ่าจะมีการเวียนประทักษิณ 3 รอบ แล้วเผ่าด้วยพินที่วางซ้อนกัน 7 ชั้น มีการจุดบอกไฟซึ่งรายละเอียดจะมีบอกไว้ในเรื่องอลองเจ้าสามล่อ

นอกจากนี้พิธีในงานศพ ก็ทำให้ทราบว่า มีการละเล่นที่เล่นระหว่างมีงานศพด้วย คือ เล่นเสื่อไก่ เล่นหมากค้วง เล่นสกา เล่นไฟ ดังนี้

“คนทั้งหลายก็เล่นมหาปางปอยใหญ่ เสื่อไก่แวดกินกัน
ฝูงคนนั้นมวลงมาก กลางฟ่องก็มาเล่นหมากค้วง เชื้อฟ่องก็ตกสกาลูกใหญ่
ฟ่องก็มาเล่นพ้ายสีได้เครือยาว นันสาวสาวม่วนเล่น บ่ลือกเว้นลักยาม
นับว่าได้สามวันแล้ว สามคืนบ่ขาด เพื่อจักส่งสะการ สองแก้วราดองค์คานแลนา

การเล่นในงานศพของชาวไทยจีนนั้น เน้นเพื่อความสนุกสนานแก่ผู้มาช่วยงาน ซึ่ง

การเล่นต่างๆ ล้วนเป็นการพนัน ซึ่งแตกต่างจากชาวอีสานสมัยโบราณที่เน้นเพื่ออยู่เป็นเพื่อน และคอยปลอบใจญาติผู้ตาย โดยกิจกรรมการอ่านหนังสือผูก และการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว

บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นล้วนเป็นการแสดงให้เห็นถึงสภาพสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ของกลุ่มชนชาวอีสาน และไทเขิน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนทั้งสองกลุ่มได้อย่างชัดเจน ในบางส่วนอาจมีความคล้ายคลึงกันแต่ไม่ทั้งหมด ในบางส่วนอาจมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อม สภาพภูมิหลัง หรือประวัติศาสตร์ที่หล่อหลอมให้คนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีความแตกต่างกัน การศึกษาเรื่องราวที่ปรากฏในวรรณกรรมจึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้ศึกษารู้ถึงภูมิหลัง ประวัติศาสตร์ ขนบประเพณีในช่วงระยะเวลานั้น ๆ ได้อีกแนวทางหนึ่ง และสิ่งสำคัญที่เป็นตัวกำหนดแบบแผนความเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นนั้นก็คือลักษณะของ ภาษาถิ่น รูปแบบของ ฉันทลักษณ์ในท้องถิ่น และต้องสอดคล้องกับคติความเชื่อค่านิยมในท้องถิ่นที่แสดงผ่านตัวบทวรรณกรรม

Reference

- Canthimathon, S. (1974). *Khon khian nang sue*. (in Thai). [Writer]. Bangkok : Praphansan Press.
- ChaiKanchit, Ch. (2001). *Sang khom lae watthanatham isan* (in Thai). [Society and Culture of Northeast]. Khonkaen : Khangnanawittaya Printing house.
- Chotsukkharat, S. (1974). *Bot lam nam rak Khong chao thai khoen. (Thai Chiangtung)*. (in Thai). [Love' Poem of Tai Chi people]. Journal of Arts and Culture of Thailand, 13: 28 – 31.

- Citcamnong, D. (2001). **Khun Kha lae laksana daen khong wannakhadi.** (in Thai). [Value and Dominant Feature of Literature]. (2nd Edition). Bangkok : Thammasat University.
- Naakwatchara, C. (1971). **Wannakhadi wichan lae wannakhadi sueksa.** (in Thai). [Criticize Literature and Literature Studies]. Bangkok : Project of Association social science' book of Thailand.
- Panin, A. et. al. (2007). **King kan phum panya phattanakan lae kwuam samphan rawang kan khong roen phuen thin thai khoen chaing mai – chaing tung.** (in Thai). [Wisdom Development and Interrelationship of Tai chi Chiang Mai-Chiang Tung]. Bangkok : Research Fund.
- Phimworamaethakon, B. (2001). **Praphaeni isan lae kraet boran kha di thai isan.** (in Thai). [Tradition and Archeology of Northeast's Thailand]. Khonkaen : Khangnanawittaya Printing house.
- Raksutthi, S. (2008). **Phaya.** (in Thai). [Wisdom]. Phatanasueksa press.
- Thammawat, C. (1994). **Wannakam thong thin: Isan - lannchan.** (in Thai). [Local Literature : Northeast – Lao]. Mahasarakham : Mahasarakham University.
- Wichainkhiaw, A. et. al. (1995). **Muang chaing tung.** (in Thai). [Chaing tung Town] (2nd Edition). Chiangmai : Mingmueng Printing house.
- Wisaphaen, W. (2006). **Wannakhadi kan lakhon.** (in Thai). [Drama Literature]. Mahasarakham : Aphichat Printing.